

Miłosława Borzyszkowska-Szewczyk, Magdalena Sacha

Sprawozdanie z międzynarodowej interdyscyplinarnej konferencji "Topografie pamięci pogranicza : Gedächtnistopographien im Grenzraum", Gdańsk, 15-17 maja 2015

Acta Cassubiana 17, 367-370

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Miłoslawa Borzyszkowska-Szewczyk
Magdalena Sacha

**Sprawozdanie z międzynarodowej
interdyscyplinarnej konferencji
Topografie pamięci pogranicza /
Gedächtnistopographien im Grenzraum,
Gdańsk 15-17 maja 2015**

„Pogranicze” jako kategoria badawcza cieszy się zainteresowaniem wielu dyscyplin humanistycznych i społecznych, zaś w perspektywie historycznej jest szczególnie istotne na styku kontaktów międzynarodowych. Regiony pogranicza zostały specyficznie ukształtowane kulturowo wskutek narodowych napięć i po dzień dzisiejszy stanowią strefy styku kulturowego, w których może wykształcić się swoista kultura hybrydowa jako konglomerat wielorakich wpływów. Jedną z cech wyróżniających te regiony jest utrwalone w pamięci zbiorowej doświadczenie zagrożenia i konfliktu, a także (patrzac z dzisiejszego punktu widzenia) perspektywa sąsiedztwa. W regionach pogranicza w sposób szczególny nakładają się na siebie indywidualne i zbiorowe stereotypy postrzegania przestrzeni, przy czym funkcjonujące w świadomości zbiorowej obrazy stanowią nierzadko konstrukcje konkurujące ze sobą. Ich treść zależy od kontekstu i sposobu kontekstualizacji, a jednocześnie jest wynikiem funkcjonującego w określonych środowiskach dyskursu wewnątrz- oraz międzygrupowego.

Nadrzędnym celem międzynarodowej interdyscyplinarnej konferencji pt. *Topografie pamięci pogranicza. Nadrenia i Pomorze jako trilateralne regiony kulturowe / Gedächtnistopographien im Grenzraum. Pommern und Rheinlands trilaterale Kulturräume*, która odbyła się w dniach 15-17 maja 2015 r. w Instytucie Filologii Germańskiej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego, była interdyscyplinarna i porównawcza refleksja nad kategorią pogranicza w kontekście dwóch regionów: Pomorza i Nadrenii.

Inspiracją do konferencji i punktem wyjścia interdyscyplinarnej refleksji była koncepcja „triangel” – trójstronnego ujęcia pogranicza w konstrukcjach przestrzennych i tożsamościowych, która wypracowana została przez Arbeitskreis zur interdisziplinären Erforschung der Moderne im Rheinland przy Heinrich-Heine-Universität, kierowanego przez prof. Gertrude Cepl-Kaufmann.

Konferencję zorganizowała Pracownia Badań nad Narracjami Pamięci Pogranicza przy Instytucie Filologii Germańskiej (dr Miłoslawa Borzyszkowska-Szewczyk i dr Eliza Szymańska) wspólnie z Institut „Moderne im Rheinland” przy Heinrich-Heine-Universität w Düsseldorfie (prof. Gertrude Cepl-Kaufmann i dr Jasmin Grande), we współpracy z Instytutem Kaszubskim w Gdańsku oraz Muzeum Zachodniokaszubskim w Bytowie. Trzydniowe spotkanie stanowiło jeden z etapów projektu badawczego, realizowanego przez Pracownię Badań nad Narracjami Pamięci Pogranicza UG we współpracy z Institut „Moderne im Rheinland”, Heinrich-Heine-Universität w Düsseldorfie. Wzięli w nim udział badacze z Austrii, Belgii, Czech, Luksemburga, Łotwy, Niemiec i Polski, reprezentujący różne (sub)dyscypliny nauk humanistycznych, tj. filologię (amerykanistykę, germanistykę i polonistykę), historię, kulturoznawstwo, medioznawstwo, politologię, socjologię i teatrologię.

Obrady otworzyli: prof. UG dr hab. Andrzej Ceynowa, Dziekan Wydziału Filologicznego, poszerzając horyzont postrzegania tytułowych zagadnień o perspektywę amerykanisty, prof. UG dr hab. Danuta Olszewska, Dyrektor Instytutu Filologii Germańskiej oraz w imieniu współorganizatorów konferencji prof. dr Gertrude Cepl-Kaufmann i dr Miłoslawa Borzyszkowska-Szewczyk. Z kolei wykłady inauguracyjne wygłosiły prof. dr hab. Anna Wolff-Powęska (Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Wydział Zamiejscowy w Poznaniu) na temat *Poznań jako polsko-niemiecka przestrzeń pamięci / Posen als ein deutsch-polnischer Erinnerungsraum* oraz prof. dr Cepl-Kaufmann (Institut „Moderne im Rheinland”, Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf), której wystąpienie zatytułowane było *Rheinland – Berlin – Paris. Erinnererte Landschaften als trilaterales Muster / Naderenia – Berlin – Paryż. Wspominane krajobrazy jako wzorzec trójstronny*.

Pozostałe wystąpienia w tym dniu obrad poświęcone były specyficznie kształtowania się pamięci zbiorowej na poszczególnych pograniczach na terenie Europy, I tak prof. dr Miloš Řezník, dyrektor Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie, referował o polityce pamięci na pograniczu czesko-saksońskim po 1989 roku. Prof. dr Frank Pohle z Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule w Akwizgranie omówił konstrukcję regionalności na trójstyku granicznym pomiędzy Belgią, Niemcami a Holandią. Dr Antje Johanning-Radziene z Daugavpilis Universitate w Dyneburgu opowiedziała o Łatgalii jako przestrzeni kulturowej, analizując publicystykę niemiecką dotyczącą z okresu międzywojnia pod kątem kreowanego wizerunku tego regionu. Z kolei dr Miłoslawa Borzyszkowska-Szewczyk – *spiritus movens* owej wieloaspektowej konferencji – poświęciła swoje wystąpienie literaturze polskiej, niemieckiej i kaszubskiej jako medium pamięci zbiorowej.

Następnego dnia uczestnicy udali się na objazd naukowy po Ziemi Bytowskiej zatytułowany *Gebrochenes Gedächtnis – Erinnerungsnarrative nach 1945 im Bütower Raum / Pęknięta pamięć – narracje powojenne z bytowskiego pogranicza*. Grupę poprowadził prof. dr hab. Cezary Obracht-Prondzyński (Instytut

Socjologii, Filozofii i Dziennikarstwa UG, Instytut Kaszubski), ukazując zarówno piękno krajobrazu, jak i ukryte w krajobrazie kulturowym ślady wspólnej egzystencji Kaszubów, Polaków i Niemców. W części popołudniowej kontynuowano obrady w siedzibie Muzeum Zachodniokaszubskiego na zamku pokrzyżackim w Bytowie, gdzie gospodarzem spotkania był dyrektor muzeum dr Tomasz Siemiński. Wystąpienia w tym bloku tematycznym dotyczyły krajobrazu muzealnego obydwu regionów: prof. dr Thomas Schleper z Bergische Universität Wuppertal poprzez połączenie na Skype scharakteryzował przemianę reńskiego krajobrazu przemysłowego do zmuzealizowanych miejsc pamięci, zaś członkini Pracowni dr Magdalena Sacha z Katedry Kulturoznawstwa UG opowiedziała o rekonstrukcjach obrazu utraconej ojczyzny w praktyce muzealnej tzw. muzeów wschodnioniemieckich. Obrady w tym dniu zamknął referat dr Felicitas Söhner z Uniwersytetu w Ulm i Pracowni na temat zagadnienia, stanowiącego po dzień dzisiejszy w dużej mierze tabu w pamięci zbiorowej Pomorza, tj. nazistowskiej zbrodni tzw. eutanazji na pacjentach niemieckich i polskich zakładów psychiatrycznych.

W niedzielę 17 maja 2015 r. na terenie kampusu UG zaprezentowano referaty w ramach trzech kolejnych bloków tematycznych. Poranny dotyczył refleksji teoretycznej, tj. poświęcony był zagadnieniom metodologii badań trylateralnych przestrzeni kulturowych w ujęciu kulturo- i literaturoznawczym. Tutaj wypowiadał się dr Roger Vorderegger z Universität Innsbruck, który scharakteryzował pojęcie „triangel” jako przydatne w badaniach kulturoznawczych. Prof. dr Jürgen Joachimsthaler z Philipps-Universität w Marburgu, także referując via Skype, szukając odpowiedzi na pytanie, gdzie leży przestrzeń „pomiędzy kulturami”, skupił się na metaforyce pogranicza, a dr Christina Wiegmann-Schubert z Université du Luxembourg mówiła o rewizji pamięci kulturowej Luksemburga jako przestrzeni pamięci w dialektyce wielorakiej obcości i bliskości.

Następny „blok gdański” zawierał wystąpienia odnoszące się do twórczości poszczególnych autorów literatury gdańskiej, przedstawione przez badaczy związanych z Uniwersytetem Gdańskim. Na temat intertekstualnych odniesień do literatury niemieckiej w twórczości Pawła Huellego wypowiedziała się prof. UG dr hab. Marion Brandt, o literackich konstrukcjach przeszłości miasta w utworach Franciszka Fenikowskiego mówił współpracujący z Pracownią dr Janusz Mosakowski z Instytutu Filologii Polskiej UG, zaś na temat teatru w Gdańsku jako przestrzeni pamięci na podstawie wybranych adaptacji scenicznych, wypowiedziała się dr Eliza Szymańska – współorganizatorka konferencji z ramienia Pracowni.

W trzecim bloku zgromadzone zostały referaty odnoszące się do badań nad zagadnieniami pogranicznego charakteru doświadczeń manifestowanych w różnych tekstach, poczynając od podań, poprzez poezję, po fantastykę. Prof. dr Sikander Singh z Literaturarchiv Saar-Lor-Lux-Elsass przy Universität w Saarbrücken poświęcił swoje wystąpienie tematyce pacyfizmu w kontekście doświadczeń pogranicza niemiecko-francuskiego. Prof. zw. dr hab. Daniel Kalinowski z Akademii

Pomorskiej w Słupsku przybliżył mityczną postać „dzikiej łowczyni” w podaniach ludowych Kaszub, Polski i Niemiec. Dr Jasmin Grande z Institut „Moderne im Rheinland” przy Heinrich-Heine-Universität w Düsseldorfie opowiedziała o nowoczesnej fantastyce w Nadrenii, zaś dr Anastasia Telaak z Uniwersytetu Gdańskiego mówiła o „poetyckich pograniczach” w twórczości Uljany Wolf. Zamykając tę część wystąpienie członka Pracowni dr. Macieja Dajnowskiego dotyczyło narracji funkcjonujących poza dominującym trójstronnym polsko-niemiecko-kaszubskim dyskursem pamięci na Pomorzu – tradycji Tatarów litewskich. Dyskusja podsumowująca konferencję zawierała wiele porządkujących i inspirujących refleksji oraz konkretnych propozycji dotyczących kontynuacji projektu.

Wszystkie części konferencji miały charakter otwarty i zgromadziły znaczną grupę zainteresowanych, nie tylko pracowników i studentów UG. Obrady prowadzone były w języku niemieckim, angielskim i polskim, także w konwencji konferencji *skype* w przypadku referentów, którzy nie mogli osobiście być obecni w Gdańsku i Bytowie. Interdyscyplinarny zespół organizacyjny współtworzyli: Karolina Wirkus (kulturoznawstwo, II MSU), mgr Ewelina Rogala (absolwentka filologii germańskiej), Tomasz Piątkowski (niemcoznawstwo, II rok; absolwent filologii polskiej I st.), Ewelina Markiewicz (kulturoznawstwo, II MSU; absolwentka Akademii Muzycznej), Kamil Muszyński (student II roku lingwistyki stosowanej) oraz Helena Awdej (filologia germańska, I MSU). Dokumentację fotograficzną sporządzili dr Maciej Dajnowski, Kamil Muszyński, mgr Ewelina Rogala oraz prof. Mieczysław Ronkowski (Politechnika Gdańska i Instytut Kaszubski).

Spotkanie zostało zrealizowane dzięki wsparciu wielu osób i instytucji. Konferencja odbyła się dzięki dotacjom Prorektora ds. Nauki UG, Dziekana Wydziału Filologicznego, Dyrekcji Instytutu Filologii Germańskiej, Fundacji Herdera oraz niemieckiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych – Pełnomocnika ds. Kultury i Mediów. Patronat medialny objęło Radio Mors. Auli na inaugurację spotkania i sprzętu nagłaśniającego użyczył Wydział Historyczny UG. Materiały promocyjne dotyczące Gdańska i regionu zapewniła Fundacja Parasol w Bytowie i Urząd Marszałkowski. Planowana jest także kontynuacja projektu – tom pokonferencyjny ma ukazać się w serii „Düsseldorfer Schriften zur Literatur und Kulturwissenschaft” w wydawnictwie Klartext.